

המקורות העבריים הישנים בנוגע לענין, גם בקיאות מדעית מובהקת בספרות הלועזית בכמה לשונות, במקצוע הבוטניקה, או על הסגנון הפיוטי, שב. ציזיק משקיע בחוברותיו, המופיעות בנו אחר זו, המעוררות בכ ענין חי למקצוע שלכאורה הוא צדדי לתחום ענייך ומחבבות עליך את המקורות, נוסעות בכ תקוות לעתידה של לשון זו וספרותה.

גם הטיפול הרב הזה והקפדנות בכל הנוגע לצורת החוברות, להדפסתן, לגלופותיהן, ניקודן — מעידים על אהבה ומסירות כמו שהם מעידים על טעם מנופה ורמה תרבותית של האדם שהוא מחבר היצירה הזאת וגם מ"לה.

י. ז.

סער ופרץ

„סער ופרץ“. אין לומר כי מונח מקובל זה, שריח התרגום המלולי כרוך אחריו כצל, הולם בכל תגיו את המכוון בו. לפני שאתה מקבלו כפשוטו ודרושו בתולדותיהן של ספרות וחברה, הוא מעלה לפניך, בצורה תרגומית זו, כמין „שמעון ולוי אחים“ מתוך ספור ילדים. סער ופרץ... ביחוד ה„פרץ“ הזה. יש בו בנוסח העברי נימה של חוסר רצינות. אבל כיון שנשתרש יפה ואין הוא חידוש אחרונים ונסוך עליו חן פסיעותיה הראשונות של העברית בעולם המעשה, — כיון שכן, חביבים עלינו גם יסוריו ועדיין אין היד מורמת לדחותו.

שעתו של מונח זה — כל שעה. האקטואליות שלו אינה פגה ומבחינת מה היא גוברת ומעמיקה דווקא בזמנים שהם, בדיעבד או למראית עין, ההיפך הגמור מזמנו שלו. זו אחת מזכויותיהם וזו אולי גם תוגתם הגדולה של הסער והפרץ שגם העדרם אינו כפרתם.

כל שקל למצוא ולהמציא סימני היכר והגדרות לתקופה (ובענייננו כאן — תקופה ספרותית) שאתה שרוי בה, כן קשה ליתן בה סימן ממצה והגדרה אחת. מושכל ראשון הוא ורק ימי הסער והפרץ חורגים ומטפחים על פניו. הם היחידים המגדירים עצמם לזכרון לדברי־ימי־הספרות כמו פיהם. רק הם יודעים להצביע בעודם בחיים על מקומם בבית העלמין. אף על פי שעיקרם הכפירה, ההתנגשויות, ביקושי הדרכים, אין לשכוח כי בתוך תוכם בנויים הם מאמונות ובטחונות. לא ספק בספק מתנגשים אז, אלא בטחון בבטחון. הספרות אינה יודעת מנוחה בימים כאלה, אבל הסופר מלא בהם קנאות ואמונה המגיעים לפעמים עד שיא המרגוע. את קולותיהם הגבוהים והורסי השקט של הנאבקים, מחזק במידה רבה גם האושר השקט אשר לבעליהם. אמנם לא קו זה הוא הקובע את דמותם ולא כל שכן את ערכם של ימי תזנית אלה, הניכרים בתזונות ערכים וסגנונות, חילופי מזג ושכבות, שכל כמה שהם יסודיים יותר ובני קיימא יותר, כן עמוקה ואמתית יותר משמעותם בדברי ימי הספרות, אבל לא נחטא אם נאמר כי על אף (ואולי מפני)

התכונה הרבה של ההרס והבנין בצותא ובפרהסיא, הרי ימים אלה של מתח רב
 והאבקות בלתי פוסקת, הם היחידים שבהם נח הסופר מעצמו. ולא צוינו דברים
 אלה אלא כדי להוסיף כי יש והגעגועים שהסופר רוחש, בהרהורים או בדיבור
 פה, אל עונות הסער והפרץ, בתקופת „הפוגה” ספרותית, אינם, בתנאים מסויימים
 שיובלטו להלן, אלא כיסוף אל היפוכן המצוי בהן, אל יסוד שלוותן ובטחונן.
 „עונותיה המתות” של הספרות אינן בדיה ולא רק הדובים ישנים את שנת
 החורף. יתר על כן, „עונה מתה” של ספרות עולה לפעמים בד בבד אפילו עם
 גשוג מרהיב של פעלתנות ספרותית, עם פרוץ כביר של סופרים, עם קהל קוראים
 הולך ורב. עונה זו שורה, איפוא, לפעמים, גם במקום שסימניה מטושטשים לכאורה,
 אך כנגד זה הרי למותר לפרש כי העדר אותותיהם הפומביים של החתירה, ההאבקות
 ושינוי הערכים, לא תמיד הוא אות ומופת לתנומה, ועל אחת כמה וכמה בספרות
 שעודה יוצרת לעצמה את תנאי־חיותה הראשוניים, בספרות העוקרת עדיין את
 גושי לשונה מסלעיהם, הכובשת את נופה, הבוראה את קוראיה. ייצר החיים של
 ספרות כזאת לא יניה לה לנום אפילו רגע. היא יראה לה לרדם כאדם הראשון
 שאימת מות נפלה עליו בלילו הראשון בגן העדן. „עונה מתה” אחת היא סיכון
 קיומה לעת רבה, היא בשבילה דבר־מותרות שאסור לה אפילו לחלום עליו.
 נסמך לכך את הספרות העברית (שהנאמר לעיל חל עליה כמאליו) ונוסיף
 לראות כי התנאים הבלתי שכיחים של ספרות כזאת תובעים ממנה עוד למעלה
 מזה ואם מצב היקיצה הוא מצבו של כל תהליך רוחני הרי אין די לה בכך,
 ונוספים לו יסודות המצטרפים למעמד נפשי בלתי שכיח היאה לתנאיו, בהיותה
 יוצרת לה עדיין במו ידיה את הכלים הפרימיטיביים ביותר, דומה ספרות כזאת
 לפרא הקדמון שכל פגישה שלו עם העולם, היתה פגישת־אובים. במקום שאחרות
 עוברות לבטח, שם אורבות לה עדיין סכנות בראשית. ואף על פי כן — הפתעותיה
 וגילוייה בדרך זו כה רבים הם עד ששמחת־החידוש ותמהון־החידוש ממשיכים
 בה בלי הפוגות את שיא רגעם הראשון. ספרות כזאת חיה באור המכאיב והחד־
 פעמי של ברק אשר התחיל ולא נעצם עדיין. החידוש והסכנה — זוהי הזכיה
 הגדולה, זהו האושר הכבד והמפרך שניתן לספרות העברית בזמן הזה; ובתוך
 היגיעה, ובין עתות ההתמרמרות והקנאה בכליהן ויציבותן של ספרויות אחרות,
 המשופעות בשלל ונחות, חייבים סופריה לברך שבע ביום שזכו לכך.
 והרי אין להרחיב את הדיבור את הדיבור כדי לציין כי מצב בלתי שכיח זה של על־
 יקיצה, הנתבע בתוקף התנאים הבלתי שכיחים — אותה דריכות חושים הכרחית,
 אותו יצר כיבוש, אותו מתח של ראשוניות וחדירה אל ארץ לא נודעת — כל
 אלה הם סימניהם המובהקים של הסער והפרץ במובנם הרחב, אם גם
 לא כגושפנקה לצרכי מיון ספרותי. הסער־ופרץ אי אפשר להם
 שיסתיימו בספרות כזאת, בעוד נמשך בה תהליך שההסתערות וההתפרצות הן
 עצם מהותו. ואם אין סימני הפומבי שלהם מלויים אותה תמיד, הרי זה משום שהם

נמשכים וחייבים להמשיך בסירוגין של פרהסיה והצנע. יותר מזה — נראה כי הופעותיהם בנגלה, אם תכופות הן ואם מרוחקות זו מזו, אינן במידה רבה אלא מתן סיכום ושם ותביעת הכרה רשמית למה שהושג או יושג מתחת לשטח.

תקופה כזאת של סער ופרץ, בגלגול הסמוי והתת־שטחי, היא העוברת כיום על הספרות העברית. וראוי להטעים את הקוים שבהם היא נבדלת מגלגולה הפומבי. בעוד שהסער והפרץ במובנם המקובל מצויינים בבטחונם והתלהבותם, בראית המטרה הברורה לעיניהם, והתלהבות זאת עם החריגה הישרה אל מחוז החפץ, הן המלכדות גם חבורות סופרים (ולא לחנם נעשתה החבורה תופעת לוי בלתי נפרדת מן התקופות הללו בספרות), הרי בזרם התחתי שלהם שורר מזג אחר. הקרב, אשר בהתחוללו מעל לשטח יש לו גם מטרות פגיעה צדדיות, הופך כאן את כל חרבותיו כלפי פנים. הספק והיראה, האסורים לבוא בקהל, נעשים חומר תקיף וחיובי לא פחות מן הבטחון והאומץ. מפעל ההפיכה והבנין מתפרט כאן למלאכת נמלים וחגיגות התנופה הרבה אובדת ונשכחת לפני הצטרף זה לזה המאמצים היחידים שהיא סכומם. יחסה של תקופת הנגלה לתקופת הנסתר הוא מבחינה זו כיחס השלם אל פרטיו, וכמו בכל פרוטרוט כן גם כאן רב מאוד יסוד החולין והיגיעה. ויכוח הסופר עם עצמו מהוה תמיד את האיסטדיה החשובה ביותר בתהליך הכתיבה אך הספרות אינה סובלת אפילו את עקבותיו בדבר הכתוב, והטראגי שבעבודת נמלים זו הוא שכל עיקרה מכוונת היא שלא להשאיר זכר לעצמה ויציריה אסור להם שיכירו את אמם. מה שאין כן בתקופת הנגלה של הסער והפרץ, שאז נראים יצירי הספרות, מחוץ לערכם העצמי, גם כאילו־סטראציה לתהליך המעבדה ולשיטותיה המוכרזות. בתקופת־המחתרת הולך הסופר בדרך שאינה מוגדרת במונחי אסכולה וגושפנקות ספרותיות חדשות או ישנות. אם יתבקש לציינה על פני המפה הספרותית, לא ידע לעולם אם הנתיב שסימן הוא נתיב שלו. הוא חי חיים שאין להם שם וכינוי ופעמים הוא מגלה בתוכו נטיות סגנון וטעם כה מרוחקות זו מזו, באמת או למראית עין, עד שחיינו נראים לו לא רק אלמוניים אלא גם בלתי מאוחדים כלל לחטיבה אחת. הספק נעשה כאן, כאמור, לכות חיובי מן הראשונים במעלה. ההאבקות, שהיא תנאי ראשון לתקופות סער ופרץ, פושטת כאן את צורתה הקיבוצית ולובשת צורה של התמודדויות־בינים מובדלות, ומאחר שהעידוד, הבא מן הבטחון והאמונה בדרך הנסללת בכוחות משותפים, מטושטש כאן עד כדי העדרות מדומה או אמתית, נראה כאילו כל מלאכי החבלה של הספרות גם יחד מטפלים בכל סופר לחוד. תקופת הסער והפרץ בגלגולה זה לוקה, איפוא, פעמיים: מצד אחד מחמירים ומתפרטים מכשוליה ומצד שני ניטלת חגיגותה ובטל יסוד הראווה שבה. בתקופות כאלו „שורר שקט“ בספרות, שקט המעורר לפעמים גם צער וקובלנות, אבל לאמתו של דבר — אם יש בספרויות־בראשית תקופות מובהקות של אי־מנוחה, של חריגה, של רעש כיבושים והאבקות, הרי גלגול זה, בבגדי החול שלו, הוא החי אותן.

והנה מתוך כל אלה, מתוך כל אלה שהם סימניו המהותיים ביותר של מושג הסער והפרץ, כלה ונכספת לא פעם נפשו שלה סופר... אל הסער והפרץ. אל תנופתם, אל רוחותיהם הרחבות, אל קולותיהם הרמים. וברגע געגועים אלה קשה לו להשיג כי בעצם נכסף הוא אל המנוחה, הוא נכסף לנוח מחליפות של כיבושים ומפללות שלא נצטרפו עדיין לחשבון, לחוש את טעם הבטחון, לא לחרוג בלי הפוגות אל מחוז חפץ סמוי, לא להיות מבקיע ונסחף כאחד. מכל יסודות הסער והפרץ הפועלים סביבו, חסר הוא בגלגול זה רק את יסוד היפוכם, כאמור כבר לעיל, ואליו תשוקתו.

סער ופרץ. עוברי אורח נצחיים. יורשה נא לנו לראותם רגע בדמות זו, שגם היא דמותם. הספרות פותחת לקראתם את כל החלונות בבואם לנטות בדבריימיה את קרקסם הגדול והנודד. קול פטישים וכוונר וצהלת סוסים וצלילת שוט ממלאים את הככר הסחרחרה מזכרונות נעורים. כלי הזמר עוברים בעיר, ולא רק הילדים רצים אחריהם. גם בעלי בתים ומזכירי מוסדות ועסקני צבור שולחים ראשיהם החוצה. אפילו הספרן הנובל, הרציני יותר מן הספרים, נעור ומחיידך. סער ופרץ, רק בזכותכם העלתה הספרות חיוך על פניו. בזכותכם שולח האורח את ראשו החוצה, לרוח הספרות, וזו מספיקה לנגוע בציצית ראשו המחוסך כל כך מפניה. בזכותכם שבים לפרוח כשיחי השושן גם בטלניה הנצחיים של ספרות זו, מאהביה במסתרים אלה שאין להם חיים בלי עסקי מדניה ורכילותה. בימי הבניה החילוניים ונטולי התפאורת, בימי העמל והחריגה הספוגים רצינות וכאב, אופפת אותם מרה שחורה וכאבם הוא כאב המיותרים. אורם היחיד הוא זיו פניה של הספרות ובתקופות כאלו אין הם רואים אותה אפילו מרחוק. ורק בעונת היריד, כיון שכלי הזמר נותנים בשיר קולם והשערים נפתחים והחתונה מתחילה ומערבבת קרואים וזרים, רק אז מספיקים גם הם לחטוף מחול קצר עם הכלה.

סער ופרץ, — לא פלא הוא אם הספרות העברית, אשר מאות שנים רצופות של דממה גדולה ואפס מעשה עמדו עליה כסיוט. לא שבעה ולא תשבע עוד עת רבה את חגי המולתכם הקצרים. הן גם עכשיו, בתקופה פלאית זו של מהפכה הנמשכת בלי הפוגות וטפח טפח, היא פוחדת ורוחבת אל זינוקכם הקל והמשחרר. אבל עם זאת יודעת היא כי בה הנכם עכשיו, כי בסלעה אתם מטפסים בצפרנים ושן וכל טפח נכבש — שלכם הוא. והזמן הזה — זמנכם.

נתן אלתרמן